

De strijd voor vrede

Leesexemplaar

Leesexemplaar

DE STRIJD VOOR VREDE

En hoe we die
kunnen winnen

TOM SAUER

P E L C K M A N S

Leesexemplaar

Voorwoord bij de derde druk

7

Inleiding

11

Hoofdstuk 1

**TERRORISTEN:
VAN ZERO NAAR HERO**

25

Hoofdstuk 2

**DE RUSSISCHE BEER
IN HET NAUW**

77

Hoofdstuk 3

**DE OPSTAND VAN
DE NUCLEAIRE HAVENOTS**

145

Addendum

NUCLEAIR TERRORISME

237

Conclusie

255

Noten

265

Register

273

‘Ik moet politiek en oorlog bestuderen zodat mijn zonen de vrijheid hebben om wiskunde en filosofie te studeren [...] en hun kinderen op hun beurt het recht te geven zich toe te leggen op de studie van schilderkunst, poëzie en muziek.’

John Adams

Amerikaans diplomaat en politicus, 1735–1826

Voorwoord bij de derde druk

De eerste editie verscheen toen Donald Trump voor het eerst Amerikaans president werd. Deze eerste herwerkte druk — de tweede editie verscheen ongewijzigd — werd geschreven met het vooruitzicht dat Trump opnieuw president zou kunnen worden, en dit na vier jaar Biden. Als dat gebeurt, kan dat verregaande gevolgen hebben voor Europa. Trump houdt van Poetin en niet van de NAVO. Voor de meesten onder ons in Europa is het andersom, zeker sinds 24 februari 2022 toen Rusland Oekraïne binnenviel. Niemand had die aanval voorspeld, tenzij de CIA, maar wie geloofde die nog na wat er gebeurd is in Irak in 2003? In het boek had ik wel gewaarschuwd dat als we Rusland verder zouden negeren en uitdagen, Poetin verder zou gaan. In januari 2022, enkele weken voor de start van de oorlog, heb ik in een opiniestuk in *De Standaard* nog opgeroepen om Oekraïne neutraal te maken. Was dat gebeurd, dan had die oorlog mogelijk niet plaatsgevonden. 500.000 militairen in Rusland en Oekraïne die niet gedood of gewond zouden geweest zijn. Hadden de VS en Europa in december 2021 de schriftelijke voorstellen van Rusland au sérieux genomen, dan had deze oorlog ook mogelijks voorkomen kunnen worden. We hebben die documenten niet eens bekeken. Had President Bush jr. in 2008 geluisterd naar het advies van zijn ambassadeur in Mos-

kou — William Burns (vandaag CIA-directeur) — dan hadden we toen geen NAVO-lidmaatschap beloofd aan Oekraïne, en was de kans klein geweest dat Poetin de Krim zou hebben afgenomen in 2014 (nadat de EU de NAVO achterna was gelopen). Had President Clinton geluisterd naar de voornaamste nog levende Amerikaanse diplomaat, met name George Kennan, dan waren we niet begonnen met de NAVO uit te breiden richting Rusland, en dan was er van deze oorlog hoogstwaarschijnlijk nooit sprake geweest. Als de neus van Cleopatra... Gedane zaken nemen geen keer, is een Vlaamse uitdrukking. Het punt is dat individuen wel degelijk een verschil (of geen verschil) kunnen maken in de politiek, ook in de internationale politiek. De oorlog in Oekraïne is zeker niet uit de lucht gevallen of gewild door een of andere God. Neen, het is het gevolg van verkeerde beslissingen door politieke leiders die door ons (of vooral door de Amerikanen) verkozen zijn en die opnieuw herkozen willen worden, en die onder druk staan van belangengroepen. Europa lijkt een speelbal in dat alles. De belangrijkste beslissingen, zoals die van de belofte tot NAVO-lidmaatschap van Oekraïne in 2008, worden door onze strot geduwd. Moeten we ons niet stilaan afvragen of we als EU niet onze eigen belangen — eigenbelangen — hebben, niet alleen los van Rusland en China, wat we stilaan door hebben sinds respectievelijk de oorlog in Oekraïne en corona, maar ook los van de VS? En als dat zo is, moeten we ons niet afvragen of we ook niet beter instaan voor onze eigen veiligheid dan die te laten afhangen van wat er zich aan

de overkant van de Atlantische Oceaan afspeelt? Mocht Trump trouwens opnieuw winnen, dan is de kans niet onbestaande dat hij de stekker uit de NAVO trekt. Velen zullen dat een ramp vinden. We kunnen er ook met een andere bril naar kijken: dat we dan eindelijk zelf onze verantwoordelijkheid zullen moeten opnemen, iets wat we veel te lang niet hebben moeten doen. Waarbij we dan meteen ook de vrijheid hebben om het anders en beter te doen dan de VS, bijvoorbeeld zonder massavernietigingswapens (zie hoofdstuk 3). En met een open blik waarbij we het ook trachten beter te doen met onze oostelijke burens, met inbegrip van Rusland. En een eigen koers varen ten opzichte van de opkomende macht China en ook daarin niet klakkeloos de VS volgen. Maar dat is voor een volgend boek...

Leesexemplaar

Inleiding

Weinigen hadden de verkiezing van Donald Trump in november 2016 voorspeld. Om soortgelijke uitkomsten volgende keer beter in te schatten, moeten we reconstrueren waarom hij het toch gehaald heeft van Hillary Clinton. De verklaring die het meest steek houdt, is dat de Amerikanen verandering wensten en dat Hillary alles behalve voor verandering stond. Zij werd vereenzelvigd met Washington DC en corruptie. Even belangrijk is dat kandidaat Trump de tijdgeest zeer goed heeft gevat: hij heeft ingespeeld op het sterke gevoel dat bij velen in de VS leeft dat jobs verdwijnen, dat de maatschappij veel sneller evolueert dan voorheen en dat veel burgers niet meer kunnen volgen. Terwijl globalisering een zegen is voor de een, is ze een nachtmerrie voor de ander. Burgers voelen zich niet vertegenwoordigd door de politieke klasse in de hoofdstad. Zij voelen zich genegeerd. In theorie is het niet slecht dat het establishment af en toe een pak slaag krijgt, zeker als ze de voeling met de burgers verloren hebben. Verandering van spijs doet eten. Maar of president Trump een oplossing zal bieden voor de vele problemen van zijn kiezers is nog maar de vraag. Als dat niet het geval is, en zo ziet het er naar uit, dan wordt hij binnen vier jaar vervangen door iemand die hoogstwaarschijnlijk opnieuw richting centrum zal opschuiven. Wat ondertussen ook gebeurd is.

Dit boek stelt dat dit gevoel van genegeerd te worden — dat zowel voorkomt bij individuen als bij staten — tot radicale verschuivingen in de internationale politiek kan leiden. Terwijl de gevolgen van de keuze voor Trump voor de rest van de wereld nog niet goed konden worden ingeschat (bij het schrijven van de eerste editie), kijkt dit boek naar drie gevaren waarmee de wereld nu reeds geconfronteerd wordt: terrorisme, Rusland en kernwapens. Dit boek gaat na in welke mate dat gevoel van genegeerd zijn meespeelt in de verklaring van terroristische aanslagen, de inname van de Krim en nadien noordelijk en oostelijk Oekraïne, en de beslissing van de meerderheid van de landen in de wereld om kernwapens te bannen.

Als we naar de grote actuele veiligheidsthema's in Europa kijken (in 2016), springen er twee uit: terrorisme en Rusland. Oftewel: IS en Poetin. Als wij de cowboys zijn, zijn IS en Poetin de indianen. Zij zijn de slechteriken. Wij zijn uiteraard de goeien. Na een relatief lange periode van rust heeft Europa opnieuw te kampen gehad met terroristische aanvallen, deze keer van moslimextremistische signatuur. Ook in Zaventem en in de Europese wijk werd hard toegeslagen. Eerder was Parijs tweemaal de schietschijf. Na die aanslagen werd een Berlijnse kerstmarkt getroffen en werd ook het VK (Manchester en Londen) een paar keer opgeschrikt door terreur. Hoewel deze dreiging fel verminderd is, zullen we toch nog af en toe worden opgeschrikt door dergelijke calamiteiten.

Dat Poetin zijn eigen land met sterke hand stuurt,

tot daaraan toe. Maar dat hij de Krim inpikt en Oost-Oekraïne, en zelfs passagiersvliegtuigen uit de lucht haalt, dat kan natuurlijk niet. Voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog verkracht een regionale macht, die zelf denkt een grootmacht te zijn, de afgesproken basisregels van de wereldorde. Die liberale wereldorde is decennialang relatief stabiel gebleven. De afspraken gemaakt aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, samen met de toenmalige Sovjet-Unie, binnen het kader van de VN waren reuzenstappen vooruit in vergelijking met wat eerder op het vlak van *global governance* bestond. Basisregel nummer één is: respecteer elkaars territorium, elkaars grenzen. En wat doet Poetin? Hij bezet een deel van buurland Oekraïne, en maakt van de Krim – waar reeds meer dan één oorlog gevoerd werd de afgelopen tweehonderd jaar – opnieuw Russisch gebied. Waar gaat het met de wereld naartoe als grote landen kleinere buurlanden opnieuw grondgebied afhandig maken? De Verenigde Staten hebben ook grote invasies in de afgelopen decennia op hun geweten, maar nooit om stukken grondgebied in te pikken. Ook voor mij, believer in de vooruitgangsgedachte, was de Russische zet een bittere pil.

Het conflict met Rusland is het nijpendste veiligheidsvraagstuk van het moment, en hoogstwaarschijnlijk ook nog de komende jaren. Maar als we dieper in die glazen bol kijken, doemen nog andere mondiale gevaren op: overbevolking, energie, de opwarming van de aarde, onderontwikkeling, mislukte staten, criminaliteit, drugs, de verspreiding en het mogelijke gebruik

van massavernietigingswapens en meer in het bijzonder kernwapens. Te veel om in één boek te behandelen. Als ik er nog één specifiek veiligheidsprobleem uit moet kiezen, valt mijn keuze op het laatste, ook al omdat ik me jaren in deze problematiek heb verdiept. Het nucleaire gevaar is niet erg zichtbaar, of tastbaar. Maar de mogelijke impact van het gebruik van kernwapens is niet te overzien. Het gaat dan meteen om minstens honderdduizenden doden, en mogelijk miljoenen. In het slechtste geval wordt alle leven op aarde onmogelijk. De kans is groot dat binnen de tijdspanne van enkele decennia kernwapens opnieuw gebruikt zullen worden door staats- of niet-staatsactoren, op een geautoriseerde, niet-geautoriseerde of incidentele wijze. Terrorisme, Poetin en kernwapens, er zijn leukere onderwerpen te bedenken. Maar ze bepalen wel voor een groot stuk het gevoel van onveiligheid dat overduidelijk leeft bij de meerderheid van de mensen. Het onbehagen gaat echter verder. Dezelfde opiniepeiling zou aantonen dat het geloof dat onze kinderen het beter zullen hebben dan onze generatie, weg is. Terwijl onze generatie het effectief beter had dan de generatie van onze ouders, en terwijl de generatie van onze ouders het veel beter had dan de generatie van hun ouders, lijkt nu een einde te komen aan die opwaartse spiraal. Althans als we het de mensen zouden vragen. Vandaag overheerst het gevoel dat we er met zijn allen op achteruitgaan, zowel economisch als op het vlak van veiligheid. Ik schrijf dit boek niet omdat ik vind dat we in een paradijs leven, en omdat ik iedereen daarvan wil overtuigen. Wel sta

ik versted van het verschil tussen hoe ikzelf — ik doe beroepsmatig niets anders dan de internationale politiek op de voet volgen — de wereld percipieer en hoe de meeste mensen rondom mij de werkelijkheid percipiëren. Een van de verklaringen voor het negativisme is dat wij via de media constant negatief nieuws te slikken krijgen, en dat dit door experts in de media nog eens bevestigd wordt. Men zou voor minder bang worden. Of men zou voor minder niet meer weten wat te denken. Bij het schrijven van de derde druk proclameren de stafchefs van verschillende West-Europese staten in koor dat als Rusland wint in Oekraïne het ook NAVO-lidstaten zou kunnen aanvallen. Collega's en journalisten gaan volop mee in het verhaal, alsof het zo zal zijn. Mag ik daar een kritische kanttekening bij maken? De Russische bevolking is drie keer zo klein als de Europese en krimpende. Het Russische bnp komt overeen met dat van België en Nederland samen. En Europa geeft drie keer zoveel uit aan defensie dan Rusland, jaarlijks. Als we het in NAVO-termen bekijken: tien keer zoveel. Kortom, het is uitermate onwaarschijnlijk dat Rusland een conventionele aanval tegen een NAVO-land zal riskeren. De reden trouwens waarom Poetin Oekraïne heeft aangevallen, heeft weinig of niets te maken met expansionisme, maar wel met een gevoel van onveiligheid, in de zin dat Rusland Oekraïne als bufferstaat zag, behorende tot de Russische invloedssfeer. Iets wat niet abnormaal is als je het harde spel van de internationale politiek overschouwt. Oekraïne is van vitaal belang voor Rusland. Niet de Baltische staten, Finland

of Zweden. Maar die analyse krijgt in de mainstream-media geen kans, en dus zullen veel mensen effectief angstig worden als ze de worstcasescenario's van onze militairen horen. Tussen haakjes kan men zich ook afvragen wat de NAVO nog voorstelt als haar eigen stafchefs niet meer geloven in haar eigen organisatie en afschrikkingsmacht. Of is er misschien een andere reden waarom de stafchefs hun zwartste bril opzetten? Zou het kunnen dat ze gebruik willen maken van het moment — oorlog en mogelijks een geleidelijk aan oprukkend Rusland — om duidelijk te maken bij hun politieke oversten dat de beloofde centen voor defensie er ook moeten komen? In België zal de nieuwe regering die (hopelijk) in 2024 aan de macht komt mogelijks 10 tot 30 miljard euro moeten besparen. Defensie ziet ongetwijfeld de bui al hangen. Is dat misschien een betere verklaring voor de georkestreerde uitspraken van de NAVO-generaals?

Mijn voornaamste bedoeling bij het schrijven van dit boek is om met feiten en argumenten aan te tonen dat er ook een andere kijk op de wereld mogelijk is, dat de kleur van onze bril niet altijd zwart hoeft te zijn. Roze hoeft natuurlijk ook niet. In vergelijking met mijn collega's die al een paar keer een derde wereldoorlog voorspeld hebben, schets ik een optimistischer beeld van de toekomst. Ik heb de wijsheid niet in pacht, laat staan dat ik weet hoe de wereld er binnen afzienbare tijd zal uitzien. Het is aan de lezer om te oordelen welke argumenten en toekomstscenario's houtsnijden.

Om de sleutel tot verandering te vinden en dus perspectief te zien, lijkt het mij logisch om na te gaan wat de achterliggende oorzaken zijn van de eerdergenoemde veiligheidsvraagstukken. Als we geloven dat de politiek de wereld kan verbeteren, dan moet ten minste aan de juiste knoppen worden gedraaid. Vandaag lijkt het er soms op dat niemand nog gelooft dat de wereld maakbaar is, laat staan op zoek gaat naar de juiste hendels om verandering ten goede te bewerkstelligen.

Een eerste bedoeling van dit boek is dus aan te tonen wat de achterliggende redenen zijn van de veiligheidsproblemen waarmee we nu geconfronteerd worden: wat zijn de *root causes* van terrorisme? Waarom zijn er zoveel Syriëstrijders uit onze contreien vertrokken? Hoe komt het dat jongens die hier geboren en getogen zijn, massaslachtingen aanrichten in Brussel en Parijs? Is er een verklaring te vinden voor de inname van de Krim door Poetin? Hebben de verschillende uitbreidingsgolven van de EU en de NAVO daar iets mee te maken? Of is het de aard van het beestje, is Rusland simpelweg expansionistisch? Of ligt het aan Poetin zelf? Lijdt hij aan grootheidswaanzin? En verder: waarom willen Noord-Korea en Iran kernwapens aanmaken? Hoe komt het dat het mondiale nucleaire non-proliferatie- en ontwapeningsregime in crisis verkeert?

Ten tweede wil ik met dit boek aantonen dat er parallellen te trekken zijn tussen die op het eerste gezicht zeer verschillende fenomenen, die zich zowel op nationaal als op internationaal vlak afspelen. Meer nog, ik maak me sterk dat de verklarende factor die bij de drie

eerdergenoemde bedreigingen opduikt ook nog te manipuleren valt, ten goede, al zal dat een werk van lange adem zijn. Er is dus nog hoop.

Waar het bij die fenomenen allemaal om draait, is het gevoel te worden genegeerd, te worden uitgestoten en uitgesloten. Dat is een zeer herkenbaar gevoel voor ieder van ons. Telkens als we een eerste keer in een nieuwe omgeving komen en we niet meteen worden onthaald zoals verwacht, bekruipt ons dat gevoel. Ik herinner me zelf nog heel goed die eerste schooldag in het college, waar ik de enige van mijn dorp was, 14 kilometer verderop. Aan het einde van die eerste dag was dat gevoel al veel minder intens, en veertig jaar later heb ik nog steeds vrienden uit het eerste middelbaar.

Zulke gevoelens vind je niet alleen terug bij individuen. Het kan ook om een groepsgevoel gaan. Meestal zijn het minderheden in onze samenleving. Groepen die het gevoel hebben dat ze er niet bij horen, en dat ze er ook niet bij mogen horen. Ze voelen zich uitgestoten, — met een groot woord — gediscrimineerd en in ieder geval genegeerd. Ze voelen zich slachtoffer omdat ze andere verwachtingen hadden, verwachtingen die gebaseerd zijn op expliciet of impliciet gemaakte afspraken en waarden binnen onze maatschappij, meer bepaald de principes van gelijkheid, niet-discriminatie en respect. Als er één rode draad door de profielen van de Syriëstrijders loopt, dan is het dat zij het gevoel hebben een gebrek aan perspectief te hebben in onze maatschappij. Die voornamelijk moslimjongeren, en dan nog voor-

namelijk van Marokkaanse achtergrond, voelen zich uitgesloten.

Zij ondervinden aan den lijve dat ze theoretisch wel dezelfde onderwijskansen hebben, maar dat ze de facto een achterstand hebben, al in de kleuterklas. Een achterstand die ze met de beste wil van de wereld bijna onmogelijk kunnen inhalen. De weinige allochtonen die dan toch een perfect onderwiscursus afleggen, worden op de arbeidsmarkt gediscrimineerd. Hetzelfde geldt voor de vastgoedmarkt. Wat ik hier probeer te zeggen, is dat onze maatschappij zich ervan bewust moet zijn dat het fenomeen Syriëstrijders niet alleen veroorzaakt wordt door de allochtone gemeenschap, maar dat ook de autochtone gemeenschap dringend toe is aan introspectie. Die twee gemeenschappen, die in principe geen twee aparte gemeenschappen zouden mogen zijn, leiden nu een apart bestaan. Gemengde huwelijken komen weinig of niet voor. We moeten rechtuit zijn: ons integratiebeleid heeft voor een groot stuk gefaald. En daar betalen we nu de prijs voor.

Een soortgelijke redenering geldt voor Rusland. Volstaat het Poetin met alle zonden van Israël te beladen? Of zou het kunnen dat ook het Westen fouten heeft gemaakt in het verleden? Hebben wij indertijd Gorbatsjov niet beloofd ten tijde van de herenigingsonderhandelingen over Duitsland dat wij nooit of te nimmer de NAVO zouden uitbreiden? En wat hebben we gedaan? De NAVO (en de EU) uitgebreid. Niet één, maar meerdere keren, inclusief de Baltische staten, die voorheen tot de USSR behoorden. En we hebben beloftes

gedaan aan Georgië en Oekraïne, goed wetend dat die landen tot de Russische invloedssfeer behoren. Vanuit het standpunt van die landen is de vraag tot lidmaatschap te begrijpen. Maar wat vanuit het standpunt van Rusland? Of is dat standpunt voor ons niet van belang? Hebben wij misschien nagelaten om ook Rusland op te nemen in de Euro-Atlantische veiligheidsarchitectuur na het einde van de Koude Oorlog, en betalen we daar nu de prijs voor? Rusland voelt zich buitengesloten. En ja, een kat in het nauw maakt rare sprongen.

Hetzelfde gevoel hebben de vele staten in de wereld die vanaf 1968 door middel van een internationaal bindend verdrag – het Nucleair Non-proliferatieverdrag – beloofd hebben om nooit kernwapens aan te maken. Zij voelen zich gepakt. Zij voelen zich beetgenomen door de vijf kernmachten die als kernmacht werden erkend in dat verdrag. Beetgenomen omdat de deal was dat de niet-kernwapenstaten ermee akkoord zouden gaan om nooit kernwapens aan te maken op voorwaarde dat de kernwapenstaten werk zouden maken van het ontmantelen van hun kernwapens. Bijna vijftig jaar later zijn nog steeds dertienduizend kernwapens in handen van de ondertussen negen kernwapenstaten. En die kernwapenstaten denken er niet aan om die atoomwapens op te geven. Integendeel, stuk voor stuk zijn ze van plan hun kernwapenarsenaal de komende decennia voor in totaal honderden miljarden dollars te moderniseren. De niet-kernwapenstaten, en zij maken de meerderheid in de wereld uit, voelen zich op hun tenen getrapt. Zij voelen zich onrechtvaardig behandeld.

In plaats van een stabiel mondiaal regime uit te bouwen zonder kernwapens wordt het discriminatoire systeem gewoon voortgezet.

Sommige niet-kernwapenstaten reageren zoals Poetin. Zij laten hun tanden zien: zij proberen in het geheim kernwapens aan te maken. Bij de ene lukt dat (Pakistan, Noord-Korea), bij de andere (voorlopig nog) niet (Iran). Steeds meer kernwapenstaten en binnenkort mogelijk ook niet-staatsactoren met kernwapens; levert dat een veiliger wereld op?

Ik ben het ermee eens dat die terroristische aanslagen, de aanval van Rusland tegen Oekraïne en het nucleaire programma van Iran veroordeeld en bestreden moeten worden. Maar is de belangrijkste vraag niet: hoe kunnen we nog meer terroristische aanslagen, soortgelijke uitspattingen van Poetin (en Xi) en verdere proliferatie in de toekomst voorkomen? En zou het niet kunnen dat het antwoord ook met ons eigen gedrag te maken heeft? Zou de wereld er niet beter aan toe zijn als we inclusiever zouden denken en handelen, niemand aan de kant zouden laten staan, en op zijn minst niemand dat gevoel zouden geven? Voor de 'realisten' onder ons: zou dat niet in ons eigen nationaal belang zijn? Zou dat onze veiligheid zowel op korte als op langere termijn niet verhogen?

De hand in eigen boezem steken is niet leuk. Maar als we tot de kern van die cruciale veiligheidsvraagstukken willen komen, zullen we niet rond deze vervelende vragen kunnen slalommen. De antwoorden nopen ons ook ons eigen gedrag bij te sturen, zodat we opnieuw

de legitimiteit hebben om de weinigen die de regels overtreden — of het nu terroristen zijn, Poetin of Iran — krachtig en kordaat aan te pakken. Vandaag staan we niet recht in onze schoenen. Om het even welke observator van de wereldpolitiek voelt dat beleid van twee maten en twee gewichten aan. Dat is niet houdbaar op termijn.

Die onveiligheidsprikken — aanslagen, de aanval tegen Oekraïne, proliferatiepogingen — zijn als het ware symptomen die wijzen op een ziekte. Met symptoombestrijding zullen we er deze keer niet komen. We kunnen ons geluk niet laten afhangen van ‘Vervierskes’ (het uitschakelen van een terroristische cel in Verviers door de politie), economische sancties of *wishy-washy* diplomatieke deals zoals die met Teheran.

Ons gedrag substantieel bijsturen zal pijn doen, het betekent de allochtone gemeenschap bij ons beter integreren, het betekent Rusland opnemen in de Europese veiligheidsarchitectuur op een manier waarbij Rusland zich als gelijke behandeld voelt, en het betekent zo snel mogelijk de bestaande kernwapenarsenalen afbouwen. Dat is dus een derde en laatste doelstelling van dit boek: concrete voorstellen doen, institutioneel verankerd, om die drie hete hangijzers constructief, maar tegelijk realistisch en pragmatisch aan te pakken. Zonder een pasklaar antwoord klaar te hebben; daarvoor zijn die fenomenen te complex.

Velen zullen dit verhaal wegens eigen belangen op korte termijn of behoudsgezinde ideeën afkraken. Het is aan de lezer met een open mind om de argumenten

van voor- en tegenstanders tegen het licht te houden. Het is in elk geval mijn overtuiging dat een dergelijke ommezwaai de wereld, die al bij al (meestal) een zalige plek is om te vertoeven, enkel nog mooier en veiliger zal maken. In het belang van onszelf, onze kinderen en kleinkinderen, waar ter wereld zij hun geluk ook beproeven.

2.

DE RUSSISCHE BEER IN HET NAUW

Als we een peiling zouden houden en de mensen de vraag zouden voorleggen of de wereld van vandaag veiliger of onveiliger is dan pakweg tien of twintig jaar geleden, dan zou het overwegende antwoord zijn dat de wereld er niet veiliger op is geworden. Ook bij ons wordt Poetin afgeschilderd als een meesterschaakspeler; sommigen zien in hem zelfs een tweede Hitler. Dat is het beeld van Poetin en dus van Rusland dat we krijgen als we de westerse mainstreammedia, ook in ons land, moeten geloven.

De vraag is of het beeld dat de media geven, overeenkomt met de werkelijkheid. De vraag stellen, is ze beantwoorden. Om een genuanceerder beeld te krijgen van wat er werkelijk gaande is, moeten we ons ook afvragen hoe de wereld eruitziet vanuit het oogpunt van het Kremlin.

Maar vooraleer we die tocht ondernemen, schetsen we op welk punt we vandaag zijn aanbeland. Op het moment dat ik deze herwerkte versie schrijf, gaan we het derde jaar van de oorlog in Oekraïne in. Nadat Rusland in 2014 al de Krim had afgenomen en onrust stookte in Oost-Oekraïne (waarbij 14.000 mensen omkwamen in de periode 2014-2021), viel Rusland op 24 februari

2022 Oekraïne binnen. Twee jaar later heeft Rusland 17% van het Oekraïense grondgebied bezet en geannexeerd, met name de Krim en Oost-Oekraïne. Na een mislukt lente-offensief van Oekraïne is de situatie best te vergelijken met de loopgravenoorlog van WO I. Er heerst al maanden een impasse op het terrein, wat sinds november 2023 ook wordt toegegeven door het Oekraïense leger.

Wie is de aanstoker?

Over wat volgt — de achterliggende redenen van de inname, alsook de gevolgen — lopen de meningen echter uiteen. Er zijn experts die geloven dat dit het begin is van nog meer inbeslagnames van andermans grondgebied door Rusland in de toekomst, waarbij onmiddellijk gedacht wordt aan de Baltische staten. Die behoorden — tegen hun zin weliswaar — een lange periode tijdens de twintigste eeuw tot het Sovjetrijk. Ze zijn geografisch gezien uitermate moeilijk, indien niet onmogelijk, te beschermen tegen een inval vanuit Rusland. Die groep van experts — onder wie de huidige Poolse minister van Buitenlandse Zaken Radosław Sikorski alsook zijn echtgenote Anne Applebaum (een bekende Amerikaanse journaliste), Guy Verhofstadt en vele anderen — verwijst naar het expansionistische verleden van het tsarenrijk en de spannende periode van de Koude Oorlog. Die school wordt in vakjargon het offensief realisme genoemd. Die theorie stelt dat grootmachten altijd meer en meer macht wensen. Het uiteindelijk

doel is de hegemonie over (een groot stuk van) de wereld te verkrijgen, waardoor deze supermacht de facto onaantastbaar wordt en haar overleven gegarandeerd is, althans voor een lange periode. Voorbeelden uit het verleden zijn onder meer nazi-Duitsland en zijn voorlopers, de USSR en het Russische tsarenrijk, en het Britse imperium. Verder terug in de tijd vinden we het Romeinse Rijk en het rijk van Alexander de Grote.¹

Het zou niet slim zijn om die theorie onmiddellijk van tafel te vegen. Het verleden heeft bewezen dat grootmachten inderdaad volgens die logica gehandeld hebben. De grote vraag is of dat ook nu het geval is. Alvorens daarop een uitgebreid antwoord te geven, moeten we in ieder geval wijzen op het verschil tussen Oekraïne enerzijds en de Baltische staten anderzijds. Een groot verschil tussen beide is het NAVO-lidmaatschap. De Baltische staten zijn lid; Oekraïne (nog) niet. Dat lidmaatschap staat gelijk met een garantie op bescherming door de andere NAVO-lidstaten in het geval dat een lidstaat wordt aangevallen. Dat principe vormt de kern van een collectieve defensieorganisatie (alliantie). Voor de NAVO komt dat overeen met het fameuze artikel 5 van het Verdrag van Washington, het oprichtingsverdrag van de Atlantische alliantie in 1949. Op basis van die verschillen kunnen we dus stellen dat Poetin wel twee keer zal nadenken voor hij Letland of Litouwen aanvalt. Maar aangezien het, zoals eerder gezegd, praktisch heel moeilijk is voor de NAVO om die kleine landen die aanscherken tegen Rusland daadwerkelijk te beschermen, is zo'n aanval natuurlijk ook niet volledig uit te sluiten.

Er zijn echter andere redenen om aan te nemen dat de kans klein is dat Rusland de Baltische staten zal aanvallen, en die hebben dus te maken met de onderliggende reden waarom Rusland Oekraïne heeft aangevallen. Die theorie stelt dat die offensieve daad van Rusland eigenlijk een reactie was op wat het Westen Rusland heeft aangedaan. Niet op het vlak van gebieds-inname door het Westen, maar door het raken aan de Russische invloedssferen, en meer bepaald Oekraïne. Wat Rusland gedaan heeft, volgens deze defensieve realisten (onder wie Stephen Walt van Harvard University, en John Mearsheimer van Chicago University; dat laatste is redelijk verwarrend omdat Mearsheimer bekendstaat als offensief realist), is een reactieve daad. In mijn vorige editie schreef ik: ‘waarbij Moskou heel duidelijk het signaal wilde geven “tot hier en niet verder”. En het lijkt er inderdaad op dat het Westen het signaal heeft begrepen. Mocht dat echter niet het geval zijn geweest, dan zouden we kunnen voorspellen dat Rusland opnieuw zo’n actie zal ondernemen met als doel een nog duidelijker signaal te sturen.’ Dat laatste is ondertussen gebeurd: nadat Rusland de Krim had ingenomen en ruzie had gestookt in Oost-Oekraïne in 2014, heeft het op 24 februari 2022 Oekraïne vanuit het noorden en het oosten verder aangevallen.